

De grote vraag Hoe wonen we over vijftig jaar?

Worden het wolkenkrabbers, daktuinen, energieneutrale units, verbouwde winkelpanden, of toch gewoon weer huizen met tuinen?

Zef Hemel

Hoogleraar planologie (UvA)

'Wonen in Nederland is oerconservatief. De belangrijkste innovatie in de afgelopen vijftig jaar was de loft: wonen in een oude fabriek, school of pakhuis. Krakers en kunstenaars hebben de loft in Nederland geïntroduceerd, in de reguliere woningmarkt vind je zo iets niet. Dat is het probleem in Nederland: de naoorlogse woningbouw bij ons is industrieel, met weinig ruimte voor experiment. Dat zie je ook aan de positie van de architect. Die is bijna uitgeschakeld. Maar er komt nu wel weer leegstand in winkels en kantoren. Door de coronacrisis en door internet kon die wel eens omvangrijk worden. In al die leegkomende gebouwen kan straks ook worden gewoond. Verder zal er weinig veranderen. Zelfs energie-neutrale woningen zijn nog steeds traditionele rijtjeswoningen die nu met plakband zijn dichtgeplakt. Ouderenhuisvesting zou misschien iets kunnen worden. Ouderen willen in het centrum van grote steden wonen, dicht bij de voorzieningen en ondersteund door technologie. Dat kan nog spannend worden.'

Jan Dirk van den Burg

Fotograaf des Vaderlands

'In de grijze huizenblokken waar het merendeel van de mensen in Nederland in woont, zie ik een paar dingen steeds vaker:

rolluiken, camera's en de onderhoudsarme voortuin. Met tegels, kunstgras of een combinatie. Weinig onderhoud én een gevoel van veiligheid. De doorzonwoning waar je doorheen kunt kijken verdwijnt. Een jaar of tien geleden zag ik dat vooral in België en Limburg. Maar tegelijk met de opmars van de eikenprocessierups kropen rolluiken op van zuid naar noord. Daarnaast zie ik ook hoe architectuur in woonwijken teruggrijpt op kastelen en de klassieken. Griekse zuilen bij de gevel, een kastelenwijk in Den Bosch. Misschien wordt Nederland wel als Almere, met twee kanten: én heel eenvormig, én wijken waar iedereen eigen dingen mag doen.'

Lyongo Juliana

Directeur Caribische Regio bij OZ Architect, Architect in Residence bij ARCAM, architectuurcentrum Amsterdam

'Wie zijn de mensen die over vijftig jaar in Nederland wonen, en wat weten we over hun woonwensen? Die vragen zijn essentieel. Op dit moment heeft 24 procent van de bevolking een migratieachtergrond en dat wordt alleen maar meer. Maar je ziet dat niet terug in de top van de bouwwereld. In welke bubbels leven deze mensen? Weten ze voor wie ze beleid maken, voor wie ze ontwerpen? De valkuil is dat je gaat letten op versieringen: "Het is allochtoonproof, we hebben er een leuk kleurtje op gesmeerd." Maar het gaat om cultuur. In Nederlandse woningen wordt de open keuken door veel mensen met een migratieachtergrond als niet prettig ervaren. Maar komt dat omdat ze liever koken zonder toezien oog van gasten, of heeft het te maken met etensgeuren en dus met ventilatie? Als architecten moeten we observeren hoe mensen bewegen in de ruimte, en wat ze er graag doen. Hoe we over vijftig jaar wonen, hangt af van de wensen van de mensen die dan in Nederland wonen. We moeten alleenstaanden, mensen met een migratieachtergrond en ouderen een plek geven in het debat. Bovendien moet het systeem worden aangepast. Als ik in een soci-

ale huurwoning woon en mijn moeder, met goed pensioen, wil bij mij komen wonen, dan kan dat niet. Als we het huidige systeem volhouden, maak ik me zorgen.'

Tracy Metz

Moderator, journalist en auteur over stedelijke vraagstukken

'Er komt meer aandacht voor groene ruimte: doordat er steeds kleiner gewoond wordt, groeit het besef dat je elkaar dan maar ergens anders moet ontmoeten. Zoals op het dak, in daktuinen. Steeds meer mensen in de grote steden denken nu: wat biedt de stad me eigenlijk nog? Wat doe ik in zo'n hok, zonder balkon? De demografische ontwikkeling was te voorzien, en toch slagen we er niet in om voor voldoende huizen te zorgen. Gelukkig zie ik steeds meer ruimte voor eigen woningbouwinitiatieven. Zwaar bevochten *pockets* van opstand en rebellie, die laten zien dat het anders kan dan vinex.

Gelukkig, want ik houd mijn hart vast voor de grote operatie van duizenden woningen die nu op de tekentafel ligt. Hoe zorg je dat het een ziel krijgt, terwijl iedereen aan de poort staat te rammelen? Het kan best dat we over vijftig jaar denken: "Jeetje, hadden we er maar minder eenheidsworst van gemaakt."

Floor Milikowski

Journalist, sociaal geograaf, planoloog, schreef *Van wie is de stad en Een klein land met verre uithoeken*

'Kleine steden zoals Deventer en Zutphen worden populairder: het zijn cultureel rijke stadjes, en, ook belangrijk, er is goede koffie. De trek naar de stad heeft zijn hoogste piek wel gehad, de geringe leefbaarheid en betaalbaarheid doen mensen afhaken. Waar drukke steden als New York en Tokio nu al vol staan met studio-appartementen, vraag ik me af of we dat in Nederland wel zullen accepteren. Toch zal het over vijftig jaar nog ietsje voller, hoger en kleiner zijn in steden dan nu. Lukt het ons om wijken inclusief en divers te maken? Of zullen er enclaves zijn, *gated communities*? Woningcorporaties hebben de laatste jaren veel verkocht en mogen niet meer voor het middensegment bouwen. Maar het zou me niet verbazen als we hen daarin weer meer ruimte gaan geven. Ik heb er vertrouwen in dat de Nederlandse traditie van egalitair wonen er over vijftig jaar nog staat.'

Jeske Jongerius

Campaigner bij de Woonbond en progressieve burgerbeweging DeGoedeZaak en woningzoekende

'Hoe we over vijftig jaar wonen, hangt helemaal af van de politieke keuzes die gemaakt gaan worden. Er zijn twee scenario's mogelijk. Een rampscenario waarin de woningmarkt gestuwd wordt door geld van grootinvesteers en Nederland zich doorontwikkelt tot een "koud" land met veel daklozen en nog rijkere rijken. En een hoopvol scenario, waarin het recht op wonen weer voorop geplaatst wordt, waar

oog is voor betaalbare sociale en middenhuur, waar voldoende bijgebouwd wordt, met ruimte voor woningcoöperatieën waarin bewoners gezamenlijk eigenaar zijn. Dat is goed voor individuen én voor de samenleving: pas als je weet dat je ergens langer kunt blijven, kun je investeren in de buurt. Als je geen woning kunt vinden, of geen betaalbare, voelt het alsof er letterlijk geen plek voor je is in de maatschappij.'

Peter Boelhouwer

Hoogleraar Housing Systems (TU Delft)

'De bevolkingssamenstelling wordt anders. Na de vergrijzing komen er weer meer gezinnen en neemt de vraag naar ruimere woningen toe. Daarnaast zullen er nieuwe gemeenschappelijke woonvormen zijn. Hofjes voor ouderen, woningcoöperaties. Maar een belangrijk deel van de "voorraad" aan huizen staat nu al. Woningen gaan een paar honderd jaar mee. Wat over vijftig jaar wel zal zijn veranderd: huizen zullen energie-producerende units worden, in plaats van dat ze energie consumeren. Het woonbeleid richt zich altijd op de maatschappelijke vraagstukken van het moment. Waarschijnlijk komt er door hogere welvaart meer vrije tijd, en wordt de woning steeds belangrijker. De moestuin. Je ziet het nu al met corona – tijdelijk, maar toch: een oriëntatie naar het groen.'

Sam Molenaar

Onderzoeker bij W&F Technologies en medeoprichter van woon-gemeenschap Arneo

'In Nederland zullen veel minder mensen wonen. Door emigratie, maar ook door gezinsbeperking als rationele reactie op een toekomst met minder middelen. De koppeling tussen waar je voedsel vandaan komt en je woning zal belangrijker worden, want voedseltransporten worden duurder door geopolitieke spanningen. Er komt meer stadslandbouw. Mensen zullen kleine groepjes vormen en vaker zelf denken: "Weet je, ik leg hier gewoon zonnepanelen neer." We hebben een cultuuromslag nodig.' ■